

Biznesa augstskola Turība

Vytautas Labanauskas

DOKTORA DARBA KOPSAVILKUMS

**BĒRNU TIESĪBU ZINĀT SAVUS BIOĻĢISKOS VECĀKUS ĪSTENOŠANAS
JURIDISKIE JAUTĀJUMI: LIETUVAS GADĪJUMS STARPTAUTISKO
PRIVĀTTIESĪBU PERSPEKTĪVĀ**

Studiju programma: Tiesību zinātne

Par piešķiršanu doktora grādam tiesību zinātnē
Apakšnozare: Starptautiskās privātās tiesības

Rīga, 2025

Doktora disertācija tika izstrādāta no 2022. līdz 2025. gadam Turības universitātes Juridiskajā fakultātē.

Zinātniskā vadītāja:

Dr. iur.: **Dalia Perkumienē**

Zinātniskais konsultants (ja tāds ir): Dr. ____: (name, surname)

Disertācijas recenzenti:

- 1.
- 2.
- 3.

Doktora disertācijas aizstāvēšana notiks Turības universitātes Tiesību zinātņu doktoru padomes atklātajā sēdē 2025. gada **10.** maijā plkst. 14:00 Turības universitātē, Rīgā, Graudu ielā 68, telpā C **205.**

Doktora disertācija un tās kopsavilkumi ir pieejami Turības universitātes bibliotēkā, Rīgā, Graudu ielā 68.

Tiesību zinātņu doktoru padomes priekšsēdētāja: Dr.iur.: Ingrīda Veikša

Tiesību zinātņu doktoru padomes sekretāre: Dr. iur.: Kristīne Neimane

INTRODUCTION

Šī disertācija analizē bērnu tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus, koncentrējoties uz Lietuvas gadījumu starptautisko privāto tiesību ietvaros. Tā apskata šo tiesību juridiskās, sociālās un psiholoģiskās sekas, ņemot vērā mainīgās ģimenes struktūras un reproduktīvās tehnoloģijas.

Saskaņā ar UNICEF datiem, aptuveni 15,1 miljons orfu visā pasaulē ir zaudējuši abus vecākus. Bērni pārejot no viena attīstības posma uz nākamo, iegūst jaunas kognitīvās prasmes un psihosociālās struktūras¹. Viņiem ir atšķirīgi uzskati par dzīvi, un bieži vien viņiem ir vairāk rūpes vai problēmas².

Saskaņā ar Bērnu tiesību konvencijas 7. un 9. (3) pantu katram bērnam ir tiesības zināt savus vecākus. Tāpat bērnam, kurš ir šķirts no saviem bioloģiskajiem vecākiem, ir tiesības uz regulāriem kontaktiem ar viņiem³.

Saskaņā ar Bērnu tiesību konvencijas 7. un 9. (3) pantu katram bērnam ir tiesības zināt savus vecākus. Tāpat bērnam, kurš ir šķirts no saviem bioloģiskajiem vecākiem, ir tiesības uz regulāriem kontaktiem ar viņiem. Šī ir viena no svarīgākajām bērnu tiesībām, kas ir deklarēta Bērnu tiesību konvencijas 7. pantā, un tas nozīmē, ka visiem bērniem ir tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus. Jāatzīmē, ka šī bērnu tiesība tiek garantēta arī nacionālajā tiesībā ar Lietuvas Civillikuma 3.148 pantu. Saskaņā ar šo pantu: "paternitātes attiecību pamats ir zinātniskie pierādījumi un citi pierādījumi⁴ kas paredzēti Civilprocesa kodeksā⁵.

Tēmas nozīmīgums ir noteikts ar to, ka pašlaik mums ir bioloģiskās paternitātes atzīšana tiesībās, tomēr tiesu praksē redzam, ka bioloģiskā paternitāte vairs nav galvenais iemesls, lai legalizētu un uzturētu vecāku attiecības⁶. Pirms neilga laika bioloģiskā vecāku attiecība bija prioritāte pār sociālo vecāku attiecību, taču mūsdienās liela uzmanība tiek pievērsta tieši bērna likumīgajām interesēm,

---

¹ Melina, L. (2000). Talking to children about their adoption: When to start, what to say, what to expect. *Adopted Child*, 19, 1–4. DOI: 10.1186/1742-4755-6-7

² Lyons, D. (2018). Domestic implementation of the donor-conceived child's right to identity in light of the requirements of the UN Convention on the Rights of the Child. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 32(1), 1–26. DOI: 10.1093/lawfam/ebx017

³ United Nations Treaty Collection, "United Nations Treaty Collection," November 20, 1989, Retrieved 07.19.2024, From: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&clang=_en.

⁴ The Crown Prosecution Service, "Expert Evidence, The Crown Prosecution Service," November 20, 2023, Retrieved 07.19.2024, From: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/expert-evidence>.

⁵ The Constitutional Court of The Republic of Lithuania, On the compliance of Paragraph 2 of Article 153, Paragraph 3 of Article 319, and Paragraph 3 of Article 352 of the Code of Civil Procedure of the Republic of Lithuania (wording of February 28, 2002) with the Constitution of the Republic of Lithuania (2002).

⁶ Barker, K. K. (2004). Bargaining or biology? The history and future of paternity law and parental status. *Cornell Journal of Law and Public Policy*, 14, 1.

cenšoties atrast līdzsvaru starp pieaugušo un bērnu interesēm⁷. Tiesas ievēro bērna interešu primāta principu. Bērnu aizsardzība un bērnu tiesības ir daļa no mūsu laika juridiskās ietvara⁸. Lai nodrošinātu visefektīvāko vecāku tiesību un atbildības īstenošanu bērniem, ir svarīga atbilstoša bioloģiskās un sociālās vecāku attiecību institūtu juridiskā regulēšana⁹.

Tēmas jaunums ir noteikts ar to, ka mūsdienās mums ir bioloģiskās paternitātes atzīšana tiesībās, taču tiesu praksē redzam, ka bioloģiskā paternitāte vairs nav galvenais iemesls, lai legalizētu un uzturētu vecāku attiecības.

Pētījuma mērķis ir noteikt piemērotu bērnu tiesību zināšanu par viņu bioloģiskajiem vecākiem īstenošanu kā bērna dabiskās tiesības, atklājot praktiskās problēmas šī tiesību piemērošanā.

Pētījuma objekts: Bērna tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus starptautisko privāto tiesību ietvaros.

Pētījuma uzdevumi:

1. Definēt bioloģiskās vecāku attiecības jēdzienu.
2. Izpētīt tiesību aktus, kas regulē vecāku tiesību un atbildības nodrošināšanu bērniem, sociālās vecāku institūtus un juridiskās sekas par vecāku tiesību un atbildības nepildīšanu attiecībā uz bērniem.
3. Analizēt tiesu praksi un identificēt problēmas, kas rodas bioloģiskās un sociālās vecāku attiecību juridiskajā regulēšanā.
4. Pamatojoties uz veiktās analīzes datiem, izteikt priekšlikumus juridiskās regulēšanas uzlabošanai.

Izpētes metodēs tika izvēlētas sociālo zinātņu empīriskās un teorētiskās metodes, ņemot vērā disertācijas objektu, jautājumus, mērķi un uzdevumus. Dokumentu analīzes metode kā viena no galvenajām šī darba metodēm tika izmantota, lai novērtētu nacionālās un starptautiskās problēmas bērnu tiesību zināšanā par viņu izcelsmi un bioloģiskajiem vecākiem, radot priekšnoteikumus šo tiesību pienācīgai īstenošanai, cik efektīvi iespējams nodrošinot bērnu tiesības un viņu juridisko aizsardzību. Bērnu tiesību zināšanā par viņu bioloģiskajiem vecākiem situāciju nacionālajās un starptautiskajās tiesībās pētīja, izmantojot sistemātiskās analīzes metodi, kas veicina sistemātisku pieeju pētāmajai tēmai. Tika pielietota salīdzinošās analīzes metode gan teorētiskajos, gan praktiskajos aspektos, salīdzinot

---

⁷ NeJaime, D. (2020). The constitution of parenthood. *Stanford Law Review*, 72, 261. DOI: 10.2139/ssrn.3465635

⁸ Luis Arechederra, "The Right of the Born to Biological Truth," *Humanities and Medical Ethics Unit*, 2010, Retrieved 07.19.2024, From: <https://en.unav.edu/web/humanities-and-medical-ethics-unit/bioethics-material/el-derecho-del-nacido-a-la-verdad-biologica#gsc.tab=0>.

⁹ Eekelaar, J. (2017). *Family law and personal life*. Oxford University Press.

Lietuvas un ārvalstu pieredzi, izdalot galvenos trūkumus bērnu tiesību zināšanā par viņu bioloģiskajiem vecākiem īstenošanā un atšķirības to piemērošanā, apkopojot tās un veidojot pamatotus secinājumus. Pusstundas intervijas metode tika izmantota, lai izpētītu juridiskās regulēšanas problēmas nacionālajās un starptautiskajās tiesībās saistībā ar Lietuvas Republikas un starptautisko tiesību īstenošanu.

Doktora disertācija sastāv no 165 lapaspusēm. Disertācija ir strukturēta ievadā, trijās galvenajās pētniecības daļās, noslēgumā ar kopsavilkumu un ieteikumiem. Ievads ir veltīts pašreizējās juridiskās vides aprakstam, kas attiecas uz bērna tiesību zināšanu par viņa bioloģiskajiem vecākiem atzīšanu, kā arī pētniecības objekta, subjekta, mērķa un jaunuma izklāstam, kā arī pētniecības jautājumam. Pirmā disertācijas daļa ir bērna tiesību analīze kā dabiskās tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus starptautisko privāto tiesību kontekstā. Otrā daļa ir bērnu tiesību īstenošana zināt savus bioloģiskos vecākus nacionālajās un starptautiskajās tiesībās un galveno problēmu identificēšana. Trešā daļa ir empīriskais pētījums: praktiskā tiesību regulēšanas risināšana attiecībā uz bērnu tiesībām zināt savus bioloģiskos vecākus.

DARBA SATURS

1. VISPĀRĒJIE JAUTĀJUMI PAR BĒRNA TIESĪBĀM KĀ DABISKĀM TIESĪBĀM ZINĀT SAVUS BIOLOĢISKOS VECĀKUS STARPTAUTISKO PRIVĀTO TIESĪBU KONTEKSTĀ

Pirmā nodaļa ir teorētiska un analītiska pēc rakstura. Ņemot vērā zinātniskajā darbā izvirzītās problēmas, mērķus un uzdevumus, šīs nodaļas mērķis ir atklāt būtiskās bērna tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus. Šī daļa arī cenšas atklāt bioloģiskās vecāku piederības jēdzienu un bērna tiesību zināt savus bioloģiskos vecākus tiesiskos principus nacionālajā un starptautiskajā kontekstā, bērnu nepieciešamību zināt savu bioloģisko izcelsmi un tiesisko vidi, kā arī gadījumus, kad tiek ierobežotas un ierobežotas bērna tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus. Detalizēta teorētiskā analīze palīdzēs sagatavot zinātnisko pētījumu, kas tiks prezentēts otrajā šī darba daļā, un labāk izprast un iedziļināties problēmās, formulējot praktisko jautājumu risināšanu bērna tiesību zināt savus bioloģiskos vecākus tiesiskajā regulējumā trešajā daļā.

"Bērna tiesības" ir salīdzinoši jauns jēdziens, lai gan ideja, ka bērniem nepieciešama īpaša aizsardzība, datējas ar 19. gadsimtu. Tomēr bērnu vēsture, kuriem tika piešķirts atsevišķs starptautisko

cilvēktiesību kopums, sākās 20. gadsimtā¹⁰. 1920s. gados, kad tiesībās balstīta pieeja bērnu aizsardzībai tika paplašināta starptautiskajā arēnā pēc Pirmā pasaules kara. 1924. gadā E. Džeba, starptautiskās organizācijas "Glābiet bērnus" dibinātāja, pārliecināja ANO pieņemt Ženēvas deklarāciju par bērnu tiesībām¹¹, Un tajā pašā gadā tika pieņemts pirmais starptautiskais dokuments, kas aizsargā bērna tiesības – Ženēvas deklarācija par bērna tiesībām. Šī deklarācija ir īsa, ietverot tikai piecus punktus, taču tajos ir kodolīgs uzskaitījums par to, kas sabiedrībai "jāsniedz bērnam". Tā ieviesa ideju, ka bērniem pienākas noteikta veida tiesības, un pasludināja, ka cilvēcei jāsniedz bērnam vislabākais¹². Tiesības zināt savu izcelsmi ir pašsaprotamas lielākajai daļai cilvēku, kuri pazīst savus bioloģiskos vecākus, taču daži bērni savus bioloģiskos vecākus nepazīst¹³. Atstājot malā socioloģiskos aspektus par bērnu vēlmi un nepieciešamību zināt savus bioloģiskos vecākus un koncentrējoties uz juridisko pamatu, var atzīt, ka straujā biotehnoloģijas attīstība ir radījusi daudzas juridiski jutīgas ģimenes tiesību problēmas¹⁴. Bērnu nepieciešamība zināt savu bioloģisko izcelsmi kļūst skaidra, iedziļinoties jautājumos par bērna tiesību un likumīgo interešu nodrošināšanu¹⁵. Bērna tiesības un ar tām saistītās intereses ir dziļi analizēti jautājumi daudzu valstu nacionālajās un starptautiskajās tiesībās. Gan bērna tiesības, gan bērna vislabākās intereses ir savstarpēji saistīti un nedalāmi jēdzieni, kas nepieciešami, lai pienācīgi īstenotu audzināšanas mērķus un nodrošinātu bērna labklājību¹⁶.

Runājot par bērnu tiesībām zināt savu izcelsmi, parasti tiek domāts, ka bērniem vajadzētu būt pieejamai informācijai, lai identificētu savus vecākus. Adoptētie bērni zina, kas ir viņu juridiskie vecāki – adoptētāji, taču viņi, iespējams, nezina dzimšanas apstākļus un to, kuru gēnus viņi nes. Noteikti likumi cenšas rast pienācīgu līdzsvaru starp bērna un bioloģisko vecāku tiesībām iegūt informāciju vienam par

---

¹⁰ Cole-Alback, A. (2021). A brief history of children's rights. The Centre for Research in Early Childhood. Birmingham, England.

¹¹ Mayhew, E. (2019). Eglantyne Jebb and the war against children. *The Lancet*, 393(10184), 1928–1929. DOI: 10.1016/S0140-6736(19)31089-6

¹² Declaration of the Rights of the Child, "Geneva Declaration of the Rights of the Child of 1924, Adopted Sept. 26, 1924, League of Nations O.J. Spec. Supp. 21, at 43 (1924).," September 26, 1924, Retrieved 07.19.2024, From: <http://hrlibrary.umn.edu/instreetree/childrights.html>.

¹³ Besson, S. (2007). Enforcing the child's right to know her origins: Contrasting approaches under the Convention on the Rights of the Child and the European Convention on Human Rights. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 21(2), 137–159. DOI: 10.1093/lawfam/ebm007

¹⁴ Zhussipbek, G., & Nagayeva, Z. (2022). The need to bridge the gap between research on children's rights and parenting styles: Authoritative/democratic style as an acultural model for the child's well-being. *Social Sciences*, 12(1), 22. DOI: 10.3390/socsci12010022

¹⁵ Garbarino, J. (2017). *Children and families in the social environment: Modern applications of social work*. Routledge.

¹⁶ Langlaude, S. (2007). *The right of the child to religious freedom in international law (Vol. 93)*. Martinus Nijhoff Publishers.

otru, vienlaikus ņemot vērā bērna vajadzības un adoptētāju intereses, lai nodrošinātu, ka bērni var augt drošā ģimenes vidē.

Cilvēktiesības, kas nostiprinātas Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā, attiecas uz visiem cilvēkiem neatkarīgi no vecuma, tāpēc bērni bauda tādas pašas tiesības kā pieaugušie. Bērns ir persona, kurai gan starptautiskie, gan nacionālie likumi un tiesību akti garantē dabiskās tiesības, tāpat kā jebkurai citai personai¹⁷. Lai gan bērna tiesības tiek noteiktas ar daudziem tiesību aktiem, šajā rakstā tiek izceltas tās, kas tieši vai netieši nostiprina bērna tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus. ECTK kontekstā šīs tiesības tiek aizsargātas ar 8. panta 1. d., kurā noteikts, ka "ikvienam ir tiesības uz viņa privātās un ģimenes dzīves [...] neaizskaramību"¹⁸. UNFCCC ir visaptverošākā starptautiskā konvencija, kuras 7. panta 1. d. tieši noteikts, ka "bērnam [...] no dzimšanas brīža ir [...] pēc iespējas tiesības zināt savus vecākus un būt viņu aprūpē". Lietuvas Republikas Civillikuma 3.1. panta 2. d. arī tieši tiek noteikts, ka "bērnam ir tiesības zināt savus vecākus, ja tas nenodara kaitējumu viņa interesēm vai likums nenosaka citādi"¹⁹. Bērnu tiesību aizsardzības pamatlikuma 9. panta 1. d. tiek paziņots, ka "no dzimšanas brīža bērnam ir tiesības uz vārdu, uzvārdu, tautību un pilsonību, tiesības uz ģimeni un citiem saistībām, kas attiecas uz viņa individualitāti un to saglabāšanu [...]", savukārt šī paša likuma 4. pantā ir noteikts, ka [...] pieņemot lēmumus vai veicot jebkādas darbības, kas attiecas uz bērnu, jāņem vērā bērna dabiskā tiesība izaugt bioloģiskajā ģimenē un saglabāt ģimenes saites, ja tas nekonfliktē ar bērna interesēm [...]²⁰. Lai gan Lietuvas Republikas Satversme atšķiras no Serbijas, Ugandas, Namībijas, Malāvijas, Kostarikas un Kongo konstitūcijām ²¹, neparedz tieši bērna tiesību zināt savus bioloģiskos vecākus, taču Lietuvas Republikas Satversmes 38. pantā ir noteikts, ka [...] valsts arī aizsargā ģimeni, mātes, tēva un bērnu [...], savukārt 18. pants pasludina, ka "cilvēktiesības un brīvības ir dabiskas [...]"²².

---

¹⁷ Seimas of the Republic of Lithuania, "Universal Declaration of Human Rights" (1948), Retrieved 07.23.2024, From: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.278385>.

¹⁸ Seimas of the Republic of Lithuania, "European Convention on Human Rights" (1950), Retrieved 07.19.2024, From: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19841>.

¹⁹ Seimas of the Republic of Lithuania, "Law No. VIII-1864 on the Approval, Entry into Force, and Implementation of the Civil Code of the Republic of Lithuania." (2000), Retrieved 07.19.2024, From: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687>.

²⁰ Seimas of the Republic of Lithuania, "I-1234 Law on the Fundamentals of Child Rights Protection of the Republic of Lithuania" (1996), Retrieved 07.19.2024, From: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397>.

²¹ Kraljic, Suzana. (2021). "The Right to Know One's Origins in Light of the Legal Regulations of Adoption in Slovenia." Law, Identity & Values 1:99.

²² Constitution of the Republic of Lithuania, "Constitution of the Republic of Lithuania | Prosecutor's Office of the Republic of Lithuania" (1992), Retrieved 07.22.2024, From: <https://www.prokuraturos.lt/lt/teisine-informacija/lietuvos-respublikos-konstitucija/5993>.

Bērna interešu jēdziens ir nostiprināts Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību konvencijas 3. pantā 1. punktā, kurā noteikts, ka "visos ar bērnu saistītajos pasākumos, ko veic valsts vai privātās sociālās labklājības iestādes, tiesas, administratīvās iestādes vai likumdevējas iestādes, bērna intereses ir jāņem vērā vispirms"²³. Šajā pantā "visas darbības, kas ietekmē bērnu", ietver visas lēmumus, darbības, rīcību, piedāvājumus, pakalpojumus, procedūras un citas pasākumus, tostarp nokavējumus un izlaidumus.²⁴ Šis termins norāda, ka principa piemērošanai nav ierobežojumu situācijās, kas saistītas ar bērniem²⁵.

Var teikt, ka attiecībā uz pamata cilvēktiesībām bērni ir skaidri tiesību subjekti. Tagad plaši tiek atzīts, ka katram bērnam, neatkarīgi no vecuma, rases, dzimuma, bagātības vai dzimšanas vietas, ir tiesības. Bērnam, tāpat kā jebkurai citai personai, ir tiesības tikt cienītam, dzīvot cienīgā dzīvē, zināt savus bioloģiskos vecākus, un, lai arī termins "bērnu tiesības" ne vienmēr tiek lietots pareizi, tas nenoliedz realitāti, ka bērniem ir iedzimtas tiesības. Bērna tiesības zināt savu bioloģisko izcelsmi ir viens no dabiskajiem aspektiem bērna tiesībām uz pilnīgu un veselīgu personības attīstību.

2. BĒRNU TIESĪBU ZINĀT SAVUS BIOLOĢISKOS VECĀKUS ĪSTENOŠANA NACIONĀLO UN STARPTAUTISKO TIESĪBU KONTEKSTĀ UN GALVENO PROBLĒMU IDENTIFICĒŠANA

Otrajā sadaļā tiek analizēta bērnu tiesību zināt savus bioloģiskos vecākus īstenošana nacionālo un starptautisko tiesību kontekstā, kā arī tiek risināta galveno problēmu identificēšana.

Tiesības uz izcelsmi ir pamata cilvēktiesības, neatkarīgi no tā, vai tās ir primāras vai sekundāras, un neatkarīgi no tā, kā bērni nonāk ģimenē – caur dabisku ieņemšanu, asistētu reprodukciju vai adoptēšanu²⁶. Mūsdienu sabiedrībā tēva atzīšana ir ļoti aktuāla un bieži rodas. Tēva atzīšana tiek tieši kontrolēta no valsts puses, jo tā ir viena no bērna tiesību pamatnostādņēm. Tēva atzīšana bez strīda var

---

²³ United Nations General Assembly, "Convention on the Rights of the Child," November 20, 1989, Retrieved 07.24.2024, From: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>.

²⁴ United Nations General Assembly, "Convention on the Rights of the Child," November 20, 1989, Retrieved 07.24.2024, From: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>.

²⁵ Bayefsky, A. F. (2017). The principle of equality or non-discrimination in international law. In *Equality and non-discrimination under international law* (pp. 71–104). Routledge.

²⁶ NeJaime, D. (2020). The constitution of parenthood. *Stan. L. Rev.*, 72, 261.

tikt veikta, izmantojot tēva atzīšanu. Personas brīvprātīgs lēmums kļūt par tēvu ir nostiprināts Tēva atzīšanas institūta likumā²⁷.

Lietuvā bioloģiskās tēva (mātes) tiesību regulējums balstās uz Lietuvas Republikas Civillikuma un Lietuvas Republikas Civilprocesa kodeksa noteikumiem. Tēva atzīšana tiek regulēta ar Lietuvas Republikas Civillikuma 3.141.–3.145. pantu, tēva noteikšana – ar 3.146.–3.148. pantu, tēva (mātes) strīdu izskatīšana – ar 3.149.–3.153. pantu, kas nosaka šo institūtu procedūru, nosacījumus un pamatus. Lietuvas Republikas Civillikuma 3.141.–3.145. panti nosaka tēva atzīšanas procedūru, pamatus un nosacījumus. Tēva noteikšanu regulē Lietuvas Republikas Civillikuma 3.146.–3.148. panti. Likums nosaka nosacījumus, saskaņā ar kuriem tēvs var tikt noteikts, piemēram, kad bērns piedzimis nepiešķirtai mātei un tēvs nav atzīts. Šādā gadījumā tēvs var tikt noteikts tikai tiesā. Tēvs var tikt noteikts, ja bērns piedzimis precētai mātei vai ja viņa izcelsme no tēva tiek apstiprināta ar tēva atzīšanas deklarāciju, tikai pēc tam, kad dati par tēvu ir apstrīdēti dzimšanas reģistrā²⁸.

Tēva (mātes) strīdu nosacījumi un pamati ir noteikti Lietuvas Republikas Civillikuma 3.149.–3.153. pantos. Dzimšanas reģistra datu pareizība var tikt apstrīdēta tikai pēc tam, kad attiecīgie dati par bērna tēvu vai māti ir apstrīdēti tiesā, tādēļ bērna dzimšanas reģistrā norādītie dati par bērna vecākiem tiek uzskatīti par pareiziem līdz to apstrīdēšanai saskaņā ar likumu. Tēva (mātes) strīdu institūts nav paredzēts tikai, lai noteiktu asinsradniecību starp bērnu un tēvu, bet, lemjot par tēva strīdu, ir jānodrošina, ka bērns netiek atņemts tiesībām uz tēvu²⁹. Tādējādi, strīdot tēva (mātes) statusu, Lietuvas Republikas Civillikuma 3.150. pants nosaka stingri definētus apstrīdēšanas pamatus. Šī panta 1. daļā tiek norādīts, ka "tēvu var apstrīdēt, kad bērns piedzimis precētiem vecākiem vai ja pēc laulības izbeigšanās ir pagājuši mazāk nekā trīs simti dienas, un vienīgi ir iespējams pierādīt, ka šī persona nevar būt bērna tēvs", bet 2. daļa paredz, ka "mātes vai tēva atzīšanu var apstrīdēt tikai pēc tam, kad ir pierādīts, ka bērna māte vai tēvs nav bioloģiskais vecāks"³⁰.

Ja bērna māte nav identificēta, piemēram, ja bērns ir atrasts vai veselības stāvoklis iespējami bērna mātei pēc dzemdībām nav apstiprināts, vai arī gadījumos, kad ārstu konsultatīvā komisija nav

---

²⁷ Scott, R. (2024). New reproductive technologies and genetic relatedness. *The Modern Law Review*, 87(2), 280–316. DOI: 10.1111/1468-2230.12714

²⁸ *Ibid.*

²⁹ Supreme Court of Lithuania, "Infolex.Praktika – Search," 2021, Retrieved 07.21.2024, From: <https://www.infolex.lt/tp/1985584>.

³⁰ Seimas of the Republic of Lithuania, "Law No. VIII-1864 on the Approval, Entry into Force, and Implementation of the Civil Code of the Republic of Lithuania." (2000), Retrieved 07.19.2024, From: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687>.

apstiprinājusi, ka sieviete ir bērna māte, dzimšanas apliecībā netiek norādīti dati par bērna māti. Gadījumos, kad nav informācijas par māti vai tēva statusu apstrīd, tēvs var tikt noteikts, iesniedzot prasību tiesā. Sieviete, kas uzskata sevi par bērna māti, pieaugušais bērns, bērna tēvs, aizbildnis (aizgādnis) vai bērnu tiesību aizsardzības iestāde var iesniegt prasību. Bērnām, kas dzimis ārvalstīs, papildus veselības aprūpes iestādes dokumentam var iesniegt arī citu kompetentas iestādes dokumentu par bērna dzimšanu un tās māti³¹.

Bērna izcelsmes noteikšana no tēva ir nostiprināta Lietuvas Republikas Civillikuma 3.140. pantā. Sievietes laulības statuss ir ļoti svarīgs, nosakot bērna izcelsmi no tēva, jo vispārējais princips ir tāds, ka, ja precēta sieviete piedzimst bērnam, viņas laulātais tiek uzskatīts par bērna tēvu. Pat tad, ja bērns ir ieņemts pirms laulības vai ja bērns piedzimst ne vēlāk kā trīs simti dienas pēc šķiršanās sākuma vai laulības beigām (laulības atzīšana par spēkā neesošu, šķiršanās vai laulātā nāve), mātes laulātais tiek atzīts par bērna tēvu. Gadījumos, kad ir pagājušas vairāk nekā trīs simti dienas kopš iepriekšējās laulības vai ja māte bija neprecēta, paziņojums vai tiesas nolēmums atzīst vīrieša tēva statusu pēc tēva atzīšanas. Kad bērns piedzimst šķirtai mātei, un trīs simti dienas nav pagājušas kopš laulības beigām, bērna māte, viņas bijušais laulātais vai vīrietis, kurš uzskata sevi par bērna tēvu, var iesniegt kopīgu paziņojumu tiesā, lūdzot, lai vīrietis, kurš uzskata sevi par bērna tēvu, tiktu reģistrēts kā bērna tēvs³².

Lietuvas Republikas Palīdzētās apaugļošanas likuma 12. pants "Bērna izcelsme, kas ieņemts ar palīdzētās apaugļošanas metodi" nosaka, ka "personas, kas ir parakstījušas informētu piekrišanu pacienta palīguztveršanai, tiek uzskatītas par bērna vecākiem, kas piedzimst pēc palīdzētās apaugļošanas saskaņā ar likumu"³³.

Bērna tiesību konvencijas 7.1 pants nosaka, ka "Bērns nekavējoties pēc dzimšanas tiek reģistrēts un tam ir tiesības no dzimšanas uz vārdu, tiesības iegūt pilsonību un, cik iespējams, tiesības zināt un tikt aprūpētam no viņa vecākiem³⁴.

---

³¹ Government of the Republic of Lithuania, "Regarding the Amendment of the Resolution No. 1400 of the Government of the Republic of Lithuania Dated November 26, 2001, 'On the Approval of the Procedure for Issuing Birth Certificates.'" (2001), Retrieved 07.19.2024, From: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/f6d63461bd5211e6a3e9de0fc8d85cd8>.

³² Civil Code of the Republic of Lithuania. VIII-1864 Civil Code of the Republic of Lithuania (2000). Retrieved 07.9.2024, From: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.245495>.

³³ Assisted Reproduction of the Republic of Lithuania, "Law on Assisted Reproduction of the Republic of Lithuania, No. XII-2608, September 14, 2016, Vilnius" (2016), Retrieved 07.11.2024, From: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/f31c44c27bd711e6a0f68fd135e6f40c>.

³⁴ United Nations General Assembly, "Convention on the Rights of the Child," November 20, 1989, Retrieved 07.24.2024, From: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>.

Pirmā grūtība ar šo rakstu ir tā, ka termins "vecāki" nav definēts. Tagad, vairāk nekā jebkad agrāk, šis termins var attiekties uz dažādām realitātēm: vai tie ir dzimšanas vecāki, adoptētāji, vecāku projekta autori, kas izmantojuši medicīniski asistēto prokreāciju, persona, kas nodrošinājusi savus dzimumšūnas, dzimumšūnu devējs, persona, kuras vārds ir ierakstīts dzimšanas apliecībā, vai arī persona, kas audzina bērnu?

Otrā grūtība ir tā, ka 7.1. pants Konvencijā garantē bērnam tiesības zināt savus vecākus "cik vien iespējams". Šī ierobežojuma interpretācija var būt atšķirīga. Tas tika pievienots dažādu valstu iebildumu dēļ pret ideju padarīt bērna tiesības zināt savus vecākus absolūtas. Izteiciens acīmredzami ir neskaidrs, jo "cik vien iespējams" var tikt interpretēts gan kā materiālo vai psiholoģisko šķēršļu, gan arī tiesisko šķēršļu neesamība, un atšķirība ir ievērojama³⁵.

Var atšķirt trīs situācijas:

1. Pirmā situācija ir tad, kad materiālu iemeslu dēļ nav iespējams identificēt vienu no vecākiem (piemēram, kad māte nezina, kas ir bērna tēvs, vai kad bērns ir atstāts uz ielas). Šādos gadījumos, pat ja Konvencija prasa likumdošanai nepieļaut diskrimināciju pret šādiem bērniem, dalībvalstīm ir maz ko darīt. Šis ir gadījums, kad identificēšana ir tehniski neiespējama.

2. Otrā situācija ir tad, kad māte atsakās atklāt tēva identitāti, personisku ērtību vai nopietnāku iemeslu dēļ (ekstremāli gadījumi, piemēram, incests vai izvarošana). Likumiskā kārtībā uzlikt mātei pienākumu norādīt tēva vārdu šķiet pārmērīgi, un jebkurā gadījumā to ir grūti īstenot praksē.

3. Trešā situācija ir tad, kad valsts lemj, ka vecāks nedrīkst tikt identificēts. Piemēram, kad likumdevējs ierobežo adoptētā bērna piekļuvi informācijai par viņa vai viņas bioloģiskajiem vecākiem, kad nosaka olšūnu vai spermatozoīdu donoru anonimitāti in vitro apaugļošanās jomā, kad uzliek dzimšanas apliecības identitātes viltošanu, piemēram, bērnam, kura tēvs nav mātes vīrs, vai kad valsts traucē noskaidrot filiāciju, kas tomēr ir zināma, piemēram, incestu filiāciju.

Starptautiski bērna tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus tiek atbalstītas ANO Bērnu tiesību konvencijā, kas apstiprina bērna tiesības zināt un būt audzinātam ar vecākiem, kad tas ir iespējams, uzsverot piekļuves vecāku identitātes informācijai nozīmi bērna labklājībai. Tomēr šo tiesību praktiskā piemērošana ir nevienmērīga. Dzimšanas reģistri un citi oficiāli dokumenti ne vienmēr precīzi atspoguļo bioloģisko vecāku identitāti, īpaši gadījumos, kad dzimšana notikusi, izmantojot palīgā apaugļošanu. Bioloģisko vecāku anonimitāte var nonākt pretrunā ar bērna tiesībām saprast savu izcelsmi, radot

---

³⁵ Saunders, B. J., Lansdell, G., & Frederick, J. (2020). Understanding children's court processes and decisions: Perceptions of children and their families. *Youth Justice*, 20(3), 272–292. DOI: 10.1177/1473225420947940

sarežģītu situāciju gan juridiski, gan ētiski. Tiesu institūcijas bieži vien darbojas kā galvenie šķīrējtiesneši šajās delikātajās jautājumos, izlīdzinot bioloģisko vecāku tiesības uz privātumu ar bērna tiesībām saprast savu izcelsmi. Šie lēmumi ievērojami ietekmē bērnu identitāti un viņu spēju attīstīt nozīmīgas ģimenes saites.

Kamēr bērnu tiesības identificēt savus bioloģiskos vecākus tiek atzītas un juridiski atbalstītas, to veiksmīga īstenošana joprojām ir papildīta ar izaicinājumiem. Vienlaikus jāaizsargā gan vecāku privātums, gan bērnu pamattiesības, kas prasa delikātu un pārdomātu pieeju, ņemot vērā juridiskos, sociālos un individuālos apstākļus. Likumu saskaņošana un uzlabota globālā sadarbība var būt izšķiroši, lai uzlabotu šo tiesību efektivitāti, garantējot katram bērnam iespēju uzzināt par savu izcelsmi kontekstā, kas cienī visu iesaistīto pušu tiesības. Tā kā tehnoloģijas turpina attīstīties, bioloģiskā izcelsme kļūst arvien svarīgāka. Bērna un viņa vecāku savstarpējās tiesības un pienākumi ir saistīti ar bērna izcelsmi no konkrētām personām, t.i., viņa vecākiem, kas pieņem, ka bērna vecāki ir viņa bioloģiskie vecāki. Parasti likumdošana uzskata sievieti, kas dzemdējusi bērnu, par juridisko māti, un viņas vīru vai partneri par juridisko tēvu. Tomēr surogācijas institūts sarežģī bērna izcelsmes noteikšanu no mātes, jo sieviete, kas dzemdējusi bērnu, var nebūt viņa bioloģiskā (ģenētiskā) māte, tāpēc problēmas var rasties nepilnīgas tiesiskās regulēšanas dēļ šajā jautājumā. Vien zināšanas par paternitāti, bez juridiskas paternitātes atzīšanas, nav pietiekams pamats, lai noteiktu tēva un bērna tiesības un pienākumus, kas tiek aizsargāti ar likumā paredzētajiem līdzekļiem. Ir svarīgi cilvēkam ne tikai zināt savu izcelsmi, bet arī to juridiski atzīt. Regulējot bērna izcelsmes noteikšanu no mātes un tēva, valsts būtībā izšķir šādus paternitātes atzīšanas veidus: atzīšana saskaņā ar likumu – pamatojoties uz laulību, medicīniskiem datiem, asistētās apaugļošanas faktu. Brīvprātīga paternitātes atzīšana kā brīvās gribas jautājums, pamatojoties uz paziņojumu un tiesisko procesu, gan paternitātes (maternitātes) noteikšanā, gan apstrīdēšanā, un cenšoties īstenot bērna labākās intereses, rada iespējas atzīt ne tikai bioloģisko, bet arī sociālo paternitāti. Šī situācija daļēji ierobežo bērna tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus.

3. EMPĪRISKIE PĒTĪJUMI: BĒRNU TIESĪBU ZINĀT SAVUS BIOLOĢISKOS VECĀKUS TIESISKĀ REGULĒJUMA PRAKTISKĀ RISINĀŠANA

Šī darba nodaļa turpina pētījumu, lai analizētu galvenās problēmas, kas saistītas ar bērnu tiesību zināt savus bioloģiskos vecākus nodrošināšanu, un iespējamās šo problēmu risinājumus. Šajā nodaļā tika veikts empīriskais pētījums, kas palīdzēja identificēt praktiskās problēmas, ar kurām saskaras dažādas

organizācijas, kas ir atbildīgas par bērnu tiesību aizsardzību, īstenojot bērna tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus. Lai sniegtu reālu ieguldījumu bērnu tiesību zināt savus bioloģiskos vecākus tiesiskā regulējuma uzlabošanā, darba otrajā nodaļā tika veikta analīze, apvienojot nacionālo un starptautisko tiesību aktu analīzes elementus, kā arī ekspertu kvalitatīvās pieejas analīzi. Tika izmantota daļēji strukturētu interviju metode, lai izpētītu tiesiskā regulējuma problēmas saistībā ar bērnu tiesību īstenošanu Lietuvas Republikā un starptautisko tiesību kontekstā. Šī kvalitatīvā pētījuma mērķis bija pēc iespējas precīzāk identificēt bērnu tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus un izcelsmi, kā arī analizēt problēmas, kas saistītas ar bērnu tiesību īstenošanu Lietuvā privāto starptautisko tiesību kontekstā.

Empīriskās pētniecības metodes un stratēģijas veido zinātniskās izpētes pamatu, piedāvājot strukturētu veidu, kā izpētīt un izprast apkārtējās vides sarežģītību. Balstoties uz novērojumu, mērījumu un uz pierādījumiem balstītas analīzes principiem, empīriskā pētniecība ir būtiska sastāvdaļa daudzās jomās, sākot no dabaszinātnēm līdz sociālajām zinātnēm un citām. Empīriskās pētniecības galvenais mērķis ir izpētīt un skaidrot parādības, vācot un analizējot datus, kas iegūti no faktiskajiem novērojumiem un pieredzēm reālajā pasaulē. Šī rūpīgā metodoloģija ir vērsta uz rakstu, saikņu un pamatprincipu atklāšanu, palīdzot radīt zināšanas, kas ir gan uzticamas, gan pārbaudāmas³⁶.

Šī pētījuma mērķis ir novērtēt bērna tiesību zināt savus bioloģiskos vecākus īstenošanas efektivitāti kā bērna dabiskās tiesības, atklājot problemātiskos jautājumus, kas saistīti ar šo tiesību praktisko piemērošanu tiesu praksē. Atbilstoši šim mērķim šajā sadaļā ir norādīta pētījumā izmantotā metode, pētījuma mērķa grupa, pētījuma datu vākšanas rīki, datu vākšanas process un datu analīze. Šajā pētījumā vispirms tika izpētīti rakstiski dokumenti par bērnu tiesībām zināt savus bioloģiskos vecākus starptautisko privāttiesību kontekstā. Tajā pašā laikā tika veikta detalizēta analīze par nacionālajām un starptautiskajām attiecībām attiecībā uz bērnu tiesībām zināt savus bioloģiskos vecākus Lietuvas Republikā. Turklāt tika veiktas klātienē intervijas, izmantojot daļēji strukturētu intervijas veidlapu, lai atklātu ekspertu viedokļus (skatīt pielikumu Nr. 1) par bērnu tiesībām zināt savus bioloģiskos vecākus.

Atbilstoši iepriekš norādītajam mērķim tika meklētas atbildes uz šādiem pētījuma jautājumiem:

1. Analizējot bioloģiskās vecāku izcelsmes jēdziena saturu un bērna tiesību juridiskos principus attiecībā uz viņa bioloģisko izcelsmi, atklāt nepieciešamību zināt bioloģisko izcelsmi un tās ietekmi uz bērna personības un identitātes veidošanos.

---

³⁶ Jasti, N. V. K., & Kodali, R. (2014). A literature review of empirical research methodology in lean manufacturing. *International Journal of Operations & Production Management*, 34(8), 1080–1122. DOI: 10.1108/IJOPM-04-2012-0169

2. Papildus vispārējiem bērna izcelsmes noteikšanas pamatiem identificēt bioloģiskās vecāku izcelsmes (maternitātes) institūtu tiesiskā regulējuma aspektus.
3. Nacionālo un starptautisko tiesību kontekstā izpētīt bērna tiesību zināt savus bioloģiskos vecākus tiesisko regulējumu, nosaucot gadījumus, kas izraisa šo tiesību ierobežošanu vai apdraudējumu.

Pēc civillietu praktiskās analīzes veikšanas identificēt praktiskas piemērošanas problēmas, kas saistītas ar bērna tiesību zināt savus bioloģiskos vecākus īstenošanu.

Pētījuma parauggrupā ir 4 grupas, katrā grupā pa 5 ekspertiem. Lietuvas pārstāvji parauggrupā sastāv no 20 ekspertiem: Valsts bērnu tiesību aizsardzības un adoptēšanas dienesta speciālistiem, kas atrodas Sociālās drošības un darba ministrijas pārziņā (5 eksperti); bērnu tiesību aizsardzības speciālistiem (5 eksperti); juristiem, kas praktizē un saistīti ar bērnu tiesību aizsardzību (5 eksperti); Lietuvas akadēmiķiem, kas saistīti ar bērnu tiesību aizsardzību (5 eksperti).

Starptautiskie pārstāvji parauggrupā sastāv no 20 ekspertiem. Tātad, 5 eksperti ir no Apvienoto Nāciju Bērnu fonda (UNICEF), 5 eksperti no Eiropas Pamattiesību aģentūras (FRA) un 5 eksperti no ANO Bērnu tiesību komitejas (OHCHR). Kopumā pētījumā piedalījās 40 intervējamo. Dati, kas iegūti no pusstrukturētā intervijas veidlapas, tika analizēti divos dažādos veidos atbilstoši apakšproblēmām un pakāpes līmeņiem³⁷. Kvalitatīvās datu analīzes galvenais mērķis ir mēģināt atklāt un atklāt informāciju, kas slēpjas šajos datos, balstoties uz datiem, kas savākti no lauka³⁸. Analizēšanā tika izmantota aprakstošā analīze, izvērtējot datus strukturētajā intervijas veidlapā³⁹. Galvenais mērķis aprakstošajā analīzē ir interpretēt iegūtos datus, ņemot vērā iepriekš noteiktās tēmas. Sākot aprakstošo analīzi, vispirms tika izpētīti intervijas veidlapas dati, iekļaujot tiešas citātas.

Pētījums koncentrējas uz bērnu tiesībām zināt savus bioloģiskos vecākus un problēmām un risinājumiem, kas var rasties šajā procesā. Īpaši izceļas tiesisko regulējumu trūkums. Pēdējos gados, saskaņā ar ekspertu viedokļiem, ir pieaugušas bērnu prasības iepazīt savus vecākus. Sākot ar problēmām, kas rodas šajā procesā, izceļas tas, ka vecāki vēlas palikt anonīmi, nevēlas sazināties un īpaši izvairās no emocionālām saitēm. Atkal vecāku, kā arī tuvinieku nevēlēšanās ir uztverama kā svarīga problēma. Vecāki, kuri nav informēti par procesu, un bērni, kuri pilnībā nezina savas tiesības, arī pārstāv svarīgu

---

³⁷ Burnard, P. (1991). A method of analysing interview transcripts in qualitative research. *Nurse Education Today*, 11(6), 461–466. DOI: 10.1016/0260-6917(91)90009-Y

³⁸ Kallio, H., et al. (2016). Systematic methodological review: Developing a framework for a qualitative semi-structured interview guide. *Journal of Advanced Nursing*, 72(12), 2954–2965. DOI: 10.1111/jan.13031

³⁹ Thomas, R. M. (2003). *Blending qualitative and quantitative research methods in theses and dissertations*. Corwin Press.

daļu no procesa. Atkarībā no pēdējos gados piedzīvotajām tehnoloģiju attīstībām, eksperti uzskata, ka vecāku un bērnu atklāšana ir kļuvusi vieglāka. Tomēr, saskaņā ar ekspertu domām, šāda progresēšana var radīt problēmas. Visbeidzot, eksperti uzsver tiesiskās bāzes nepietiekamību un norāda, ka likumi jāstiprina un efektīvi jāīsteno.

Ņemot vērā trešajā disertācijas nodaļā identificētās problēmiskās aspektus saistībā ar bērnu tiesību zināt savus bioloģiskos vecākus un ar šo tiesību īstenošanas pārkāpumiem, šajā nodaļā tiek piedāvāti racionāli risinājumi identificētajām problēmām. Lai empīriskā pētījuma rezultāti būtu noderīgi gan nacionālā, gan starptautiskā tiesiskā regulējuma uzlabošanai un lai maksimāli palielinātu praktisko lietojamību, šīs nodaļas mērķis ir piedāvāt racionālus un pēc iespējas konkrētākus priekšlikumus likumdevējiem bērnu tiesību zināt savus bioloģiskos vecākus īstenošanai.

Var teikt, ka tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus ir atļautas vai ierobežotas bērniem, kas dzimuši ar medicīniski asistētu apaugļošanu, atkarībā no katras valsts pieņemtajiem likumiem, kas regulē šo institūciju. Gametu ziedošanas anonimitāte pārkāpj bērna identitātes tiesības, kas ietver arī tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus, un tāpēc valstu argumentiem, kas balstās uz pieņēmumu par anonimitātes absolūtumu, jābūt noraidītiem.

Jautājumos, kas saistīti ar surogātismu, kad bērns ģenētiski ir saistīts tikai ar vienu no vecākiem, tiesa pieņem lēmumus, ņemot vērā iespējamo bioloģisko saistību starp bērnu un viņa paredzētajiem vecākiem. Eiropas Cilvēktiesību tiesas (ECTT) veidotā prakse vadās pēc bērna labākās intereses principa. Tā nosaka, ka, ja pastāv bioloģiska saistība starp bērnu un vismaz vienu no paredzētajiem vecākiem, tiesa atzīst tiesisko saistību starp paredzētajiem vecākiem un bērnu. Šādas saistības neatzīšana nozīmē bērna tiesību uz privāto dzīvi pārkāpumu saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pantu.

Institūcijas, kas nodrošina bērnu tiesību aizsardzību, spēlē īpaši svarīgu lomu, palīdzot nodrošināt bērnu tiesību īstenošanu, tostarp bērna tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus. Tikai rīkojoties kvalitatīvi, sadarbojoties savā starpā un prioritizējot bērna tiesības un labākos interesus, mēs varam palīdzēt bērniem aizsargāt un īstenot viņu tiesības.

Līdz ar šķiršanās un separācijas pieaugumu un pieaugošo jaukto ģimeņu skaitu mūsdienu ģimenes ainavā, ir radusies jauna pieeja bērna saiknes pārdefinēšanai ar viņa vai viņas vecākiem un pamāte/tēvu. Aizvietošanas norma ir aizstāta ar bērna saikņu ar tēvu un māti saglabāšanu, kuru vienlīdzīgās tiesības un pienākumus likums aizsargā pēc iespējas vairāk pēc šķiršanās. Līdzās tēvam un mātei pamāte vai tēvs kļūst par papildu vecāku, kura vieta un loma ir grūti definējama, jo likums šādu statusu neatzīst. Etnogrāfija tomēr parāda, ka patiesās pārbūvētās ģimenēs, kas veidotas no vairākām

vecāku mājām, starp kurām bērns pārvietojas, var rasties dažādas saiknes. Ko-līdzēšana un kopīga bērnība dažkārt noved pie vecāku-bērna attiecību atzīšanas, kā arī attiecību atzīšanas starp bērnu un viņa vai viņas tēva vai mātes laulāto, papildus saiknēm, kuras bērns uztur ar saviem vecākiem. "Homoparentālās" ģimenes, kas veidotas no homoseksuāla pāra pārbūves pēc heteroseksuāla pāra šķiršanās, adoptējot vai izmantojot donora apaugļošanu, arī dažkārt apvieno divus pārus ap bērnu, tostarp bērna tēvu un māti. Šādos gadījumos tās aizņemas daudzus elementus no pārbūvētām konfigurācijām.

PETNIECISKO REZULTATU APSTIPRINĀSANA

1. Labauskas, V.; Perkumienė, D.; Ovčinkovienė, S. (2022). Challenges of legal regulation of rights and obligations between children and their parents in Lithuania /Humanities studies. Zaporozhzhia: Publishing house Helvetica, 2022, nr. 10(87), p. 71 - 79, ISSN 2708-0390, 2708-0404. doi:10.26661/hst-2022-10-87-08. IndexCopernicus. [20.500.12259/156913] [2022] [S4] [ai: 0.471, iai: 0.471, na: 3, nia :1, nip: 1, pai: 0.471, piai: 0.471, al: 0.571].
2. Labauskas, V.; Perkumienė, D. (2022). Implementation of the legal regulation of social and biological parenthood analysis of problems in court practice. Šiuolaikinės teisės problemos ir iššūkiai tarptautinės teisės kontekste/Tarptautinės mokslinės-praktinės konferencijos pranešimų medžiaga ISBN 978-609-8308-04-4. Kazimiero Simonavičiaus universiteto Teisės ir technologijų institutas, Dariaus ir Girėno g. 21, Vilnius, LT-02189/88- 95.
3. Mačiukienė, M., Perkumienė, D., & Labauskas, V. (2023). Privalomoji mediacija šeimose – iššūkiai ir galimybės. Miškininkystė ir kraštovaizdis, p. 100-104.
4. Safaa, L., Khazi, A., Perkumienė, D., & Labauskas, V. (2023). Arts-Based Management between Actions and Conjunctions: Lessons from a Systematic Bibliometric Analysis. Administrative Sciences, 13(9), p. 200.
5. Perkumienė, D., Krugliakovaitė, L., & Labauskas, V. (2023). Peculiarities of the legal regulation of the partnership institute in the Republic of Lithuania. Miškininkystė ir kraštovaizdis= Forestry and landscape management, 1(21), 117-122.
6. Benhaida, S., Saddou, H., Safaa, L., Perkumienė, D., & Labauskas, V. (2024). Acquirements of three decades of literature on cultural tourism. Journal of Infrastructure, Policy and Development, 8(6), 3817.

7. Labanauskas, V.; Perkumienė, D. Examining the empirical studies in the link between children's rights and biological parents. *Humanities and Social Sciences Communications (Springer journal)* - Q1 (the third evaluation round).

Zinātnisko ziņojumu saraksts, kas saistīti ar doktora disertāciju:

1. Prezentācija starptautiskajā zinātniskajā konferencē "Bērnu tiesību zināšanu par bioloģiskajiem vecākiem aizsardzības tiesiskās regulēšanas jautājumi" Kaugas Meža un vides inženierzinātņu universitātē Lietuvas starptautiskajā zinātniskajā konferencē "Vides pārvaldības aktuālie jautājumi", Kaugā, 2024. gada 7. un 9. aprīlī.
2. Prezentācija starptautiskajā zinātniskajā konferencē "Bērnu un viņu vecāku tiesību un pienākumu tiesiskās regulēšanas problēmas Lietuvā" "Mūsdienu tiesiskās problēmas un izaicinājumi starptautisko tiesību kontekstā", Lietuvā, Viļņā, 7. janvārī.
3. Prezentācija starptautiskajā konferencē "Adopcijas institūts kā bērnu tiesību zināt par bioloģiskajiem vecākiem pārkāpums" Stambulas Universitātē - Cerrahpasa Universitātes Starptautiskajā simpozijā, 2023. gada 5. - 6. decembrī.
4. Prezentācija starptautiskajā zinātniskajā konferencē "Bērnu tiesību aizsardzības regulēšanas jautājumi" Ekstremaduras Universitātes Starptautiskajā zinātniskajā konferencē "Tiesību problēmas un izaicinājumi 21. gadsimtā", Spānijā, Kaserē, 2022. gada 22. un 23. novembrī.
5. Prezentācija starptautiskajā zinātniskajā konferencē "Surogācijas institūts kā bērnu tiesību zināt par bioloģiskajiem vecākiem pārkāpums", Marokā, Kadi Ajāda universitātē, 2023. gada 7. un 11. novembrī.

GALVENIE LITERATŪRAS AVOTI

1. Aidukaite, J., & Senkuvienė, K. K. (2019). The family support system in Lithuania: Experts' views and citizens' evaluation. *Problemy Polityki Społecznej. Studia i Dyskusje*, 47(4), 29–46.
2. Breen, C., Krutzinna, J., Luhamaa, K., & Skivenes, M. (2020). Family life for children in state care: An analysis of the European Court of Human Rights' reasoning on adoption without consent. *The International Journal of Children's Rights*, 28(4), 715–747. DOI: 10.1163/15718182-02804002.
3. Cashmore, J., Wright, A. C., & Hoff, S. (2021). Children's views, best interests and evolving capacities in consenting to their own adoption: A study of NSW Supreme Court

- judgements for adoptions from care. In *Parental Guidance, State Responsibility and Evolving Capacities* (pp. 232–256). Brill Nijhoff. DOI: 10.1163/9789004448777_013.
3. Chestney, E. S. (2001). The right to know one's genetic origin: Can, should, or must a state that extends this right to adoptees extend an analogous right to children conceived with donor gametes. *Texas Law Review*, 80, 365.
  4. Chisholm, R. (2020). Children's right to know their (legal) parents. *Journal of International Law and Policy*, 14.
  5. Cocco, A. (2018). Do adopted children have a right to know their biological siblings. *Italian Law Journal*, 4, 531.
  6. Čović, A. V., & Stjepanović, B. M. (2022). In vitro fertilisation from an anonymous donor: Dilemmas from the aspect of bioethics and the child's right to know his/her biological origins. *Sociološki Pregled*, 56(4), 1433–1471.
  7. Jumakova, A. (2020). Content of the child's right to identity within the scope of the Convention on the Rights of the Child and the Latvian national framework. *Miscellanea Historico-Iuridica*, 19(1), 223–244.
  8. Milligan, T. (2023). Is there a right to knowledge about our origins? *Frontiers in Space Technologies*, 4, 1182276. DOI: 10.3389/frspt.2023.1182276.
  9. Penasa, S., & Busatta, L. (2021). Biotechnologies, birth and the right to know one's genetic origins. *BIOLAW JOURNAL*, 2021(1), 187–208. DOI: 10.15168/2284-4503-714.
  10. Preložnjak, B. (2020). Modern challenges in the implementation of the child's right to know his origin. *EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC)*, 4, 1175–1203. DOI: 10.25234/eclit/11925.
  11. Ravitsky, V. (2017). The right to know one's genetic origins and cross-border medically assisted reproduction. *Israel Journal of Health Policy Research*, 6, 1–6. DOI: 10.1186/s13584-017-0170-1.
  12. Stripeikienė, J. (2021). Vaiko interesus atitinkantis teisingumas: Samprata, prielaidos ir kai kurie probleminiai aspektai [Child justice: Concept, assumptions and some problematic aspects]. *Jurisprudencija*, 28(1), 33–51.

SECINĀJUMI UN IETEIKUMI, KĀ ARĪ DOKTORANTIEM PIEDĀVĀTIE APGALVOJUMI DOKTORANTIEM

Hipotezes novērtējuma kopsavilkums

Pētījuma hipoteze, kas bija vērsta uz to, lai pierādītu, ka bērnu tiesību zināt savus bioloģiskos vecākus īstenošana ir ierobežota ar tiesību aktiem, kas regulē adopcijas, asistētās apaugļošanas un aizstāšanas institūtus, tika apstiprināta. Detalizēta gan teorētiskā satura, gan praktiskās piemērošanas analīze attiecībā uz bērnu tiesībām zināt savus bioloģiskos vecākus parādīja, ka tiesiskās attiecības starp dažādiem institūtiem un valstu tiesiskās regulēšanas mehānismi ir tikai daļēji pareizi noteikti un regulēti valsts tiesību sistēmā. Šo bērnu tiesību nodrošināšana un īstenošana gan valsts, gan starptautiskajos tiesību normās paliek formāla un nav pietiekami efektīva, lai nodrošinātu bērnu tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus.

Ņemot vērā, ka šajā doktorantūras darbā tika analizētas tiesiskās problēmas bērnu tiesību zināt savus bioloģiskos vecākus īstenošanā, pētījot Lietuvas gadījumu starptautisko privāto tiesību perspektīvā, tiek sniegtas norādes un ieteikumi Lietuvas likumdevējiem, lai pēc iespējas pilnīgāk īstenotu Bērnu tiesību konvencijas 7. pantu, nodrošinot bērna tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus.

Lai atbildētu uz darbā izvirzīto mērķi, uzdevumiem un problemātiskajiem jautājumiem, tika formulēti šādi secinājumi:

- I. **Secinājumi un ieteikumi par vispārējiem jautājumiem par bērnu tiesībām uz dabisko tiesību zināšanām par saviem bioloģiskajiem vecākiem starptautiskā privātā tiesību kontekstā.**
- **Secinājums:** Bioloģiskā paternitāte tiek saprasta kā asins (ģenētiskā) saikne starp vecākiem un bērniem. Šī saikne veido pamatu bioloģiskās paternitātes noteikšanai. Vienīgā izņēmuma gadījums ir adopcija, kur tiek izveidotas tādas pašas tiesiskās vecāku attiecības starp adoptējošiem vecākiem un adoptētiem bērniem kā asinsspiediena saistībā, lai gan nav asins saiknes. Zināšanas par bērna ģenētisko izcelsmi, tostarp viņa vai viņas ieņemšanas apstākļiem un bioloģisko vecāku identitāti, būtiski ietekmē viņa vai viņas identitātes un personības veidošanos. Šīs zināšanas nodrošina sajūtu par saskaņotību un pašizpratni, kas ir svarīga personīgai attīstībai un pašapziņai. Tomēr, lai gan tiesības zināt savas bioloģiskās saknes ir būtiskas, tās nav absolūtas un bieži sastop dažādas ētiskās, sociālās un tiesiskās problēmas.

- **Ieteikums:** Izveidot skaidras tiesiskās normas, kas garantē bērniem tiesības zināt savu bioloģisko izcelsmi, neatkarīgi no dzimšanas apstākļiem. Tas varētu ietvert biomedicīniskās informācijas izpaušanu, piemēram, bioloģisko vecāku identitāti, kad bērns sasniedz noteiktu vecumu. Lai īstenotu bērna tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus, jāveicina starptautiskā dialogs un sadarbība, izveidojot vienotas vadlīnijas surrogātisma un asistētās reprodukcijas prakses regulēšanai.
- **Ieteikums:** Ieteicams reformēt adopcijas procesus, lai nodrošinātu, ka adoptētie bērni iegūst piekļuvi informācijai par savu bioloģisko izcelsmi, ja tas ir piemēroti un droši. Tas varētu ietvert obligātu informācijas sniegšanu adoptētājiem par bērnu bioloģisko vēsturi.
- **Secinājums:** Ģenētiskās saites nosaka radniecību, vecāku tiesības un pienākumus, pamatojoties uz ģenētisko saikni starp vecākiem un bērniem, un zināšanas par ģenētisko izcelsmi, tostarp bērna ieņemšanas apstākļiem un bioloģisko vecāku zināšanām, ir nepieciešamas bērna identitātes un personības veidošanai. Valsts, regulējot bērna izcelsmes noteikšanu no mātes un tēva, būtībā atšķir šādus paternitātes atzīšanas veidus: atzīšana saskaņā ar likumu; brīvprātīga paternitātes atzīšana kā brīvas gribas jautājums, balstoties uz paziņojumu un tiesisku procesu, gan paternitātes (mātes) noteikšanas, gan apstrīdēšanas gadījumā. Vienkāršas zināšanas par paternitāti bez juridiskas atzīšanas nav pietiekams tiesisks pamats, lai izveidotu tēva un bērna tiesības un pienākumus, kas tiek aizsargāti ar likumā paredzētajiem līdzekļiem.
- **Ieteikums:** Īstenot izglītības programmas par bērnu tiesībām, bioloģisko izcelsmi un paternitāti, lai padarītu informāciju par apstākļiem, kas var prasīt šo informāciju dalīšanu, vieglāk pieejamu bērniem, kā arī izstrādājot specializētas juridiskās palīdzības un atbalsta programmas bērniem un ģimenēm, kas var saskarties ar identitātes jautājumiem, nodrošinot viņiem nepieciešamo informāciju un atbalstu.
- **Ieteikums:** Īstenojot bērnu tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus, jānodrošina efektīvs institucionālais sistēmas mehānisms bērnu tiesību aizsardzībai, kas spēj izskaidrot un atrisināt visus jautājumus, kas saistīti ar bērnu tiesību īstenošanu un starptautisko sadarbību starp šīm institūcijām, kā arī nepieciešamās informācijas apmaiņu. Lai nodrošinātu bērna tiesības uz identitāti, zinot savus bioloģiskos vecākus un izcelsmi, ir piemēroti ieviest tiesiskās normas, kas nodrošina, ka bērni, kuri ir ieņemti ar surrogātisma vai asistētās apaugļošanas palīdzību, iegūst piekļuvi informācijai par savu bioloģisko izcelsmi, sasniedzot atbilstošu vecumu. Ieteicams arī izveidot centralizētus reģistrus: izveidojot konfidenciālus, bet pieejamus reģistrus, kuros tiktu reģistrēta bioloģiskā izcelsme un citi attiecīgie dati, lai bērni varētu iegūt šo informāciju piemērotā laikā.

- **Secinājums:** Medicīniskās tehnoloģijas progresēšanas dēļ, bērna un viņa bioloģisko vecāku tiesību nesaderības, likumā nostiprinātās konfidencialitātes principa, donora anonimitātes un surrogātisma līgumu dēļ, likumdošanas nepilnības bērnu tiesību zināt savus bioloģiskos vecākus kļūst arvien biežāk sastopamas. Tādējādi, lai pēc iespējas efektīvāk īstenotu bērna tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus, valstīm jānodrošina, ka nav šķēršļu bērna izcelsmes atklāšanai, ņemot vērā atbilstošu interešu līdzsvaru, kas vislabvēlīgākais bērnam.
- **Ieteikums:** Lai īstenotu bērna tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus, Lietuva varētu apsvērt Civillikuma pantu grozīšanu attiecībā uz paternitātes noteikšanu. Ieteicams papildināt Lietuvas Republikas Civillikuma (CC) 3.147. pantu ar 4. daļu "Personas, kas ir tiesīgas pieprasīt paternitātes noteikšanu", pievienojot panta noteikumu, ka katram bērnam, kas dzimis ar asistētas reprodukcijas palīdzību, ir tiesības saņemt informāciju par saviem bioloģiskajiem vecākiem, sasniedzot 18 gadu vecumu, un izņēmuma gadījumos pat agrāk. Tāpat ir ieteicams papildināt šo pantu ar jaunu punktu, kas nodrošinātu starptautiskās sadarbības vadlīnijas pierobežas asistētas reprodukcijas praksē. Tas ļautu vienot noteikumus un veicinātu caurspīdīgumu. Tas arī stiprinātu bērna tiesības uz identitāti un izpratni par ģimenes izcelsmi, ko atzīst starptautiskie cilvēktiesību instrumenti (piemēram, Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību konvencija). Tas arī radītu skaidrāku tiesisko regulējumu situācijās, kas saistītas ar asistētas reprodukcijas praksēm, kuras šobrīd Lietuvā nav pilnībā regulētas.

II. Secinājumi un ieteikumi attiecībā uz bērnu tiesību zināt savus bioloģiskos vecākus īstenošanu nacionālajā un starptautiskajā tiesībā un galveno problēmu identificēšanu.

- **Secinājums:** Likumdošana, kas regulē surogāciju un asistēto apaugļošanu, ierobežo bērnu tiesību pilnīgu īstenošanu zināt savus bioloģiskos vecākus, jo daudzās valstīs, kuras regulē surogācijas un asistētās apaugļošanas institūtus, tiesiskais sistēma vairāk koncentrējas uz pieaugušo interešu aizsardzību nekā uz bērna tiesībām, tādējādi ieņemšanas apstākļi bieži vien paliek vecāku prerogatīva.
- **Ieteikums.** Lai risinātu situāciju, kurā likumi par surogāciju un asistēto reprodukciju piešķir prioritāti pieaugušo interesēm pār bērna tiesībām zināt savus bioloģiskos vecākus, likumdevējiem ieteicams līdzsvarot visu iesaistīto pušu tiesības un likumīgās intereses, vairāk uzsverot bērna tiesības uz identitāti.
- **Secinājums:** Bērnu tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus tiek skaidri liegta ar ECTH 8. pantu, kas paredz tiesību uz privātās un ģimenes dzīves cieņu kā iespējamu ierobežojumu, ja tas nonāk konfliktā ar citu saistīto personu tiesībām un brīvībām. Bērnu tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus ir

nostiprinātas gan nacionālajos, gan starptautiskajos tiesību aktos, kuru tiesiskā regulējuma ietvaros vienlaikus tiek ierobežotas šīs tiesības gadījumos, kad bērns tiek atstāts dzīves kastē, adoptēts, dzimis, izmantojot asistēto apaugļošanu vai surogāciju. Bērna interese zināt savus bioloģiskos vecākus tiek atzīta par būtisku, taču ārvalstu tiesu prakse, tostarp ECTH, liecina, ka tai nav absolūtas dabas. Tā var nonākt konfliktā ar citu personu interesēm: bioloģisko māti, mātes vīru, bioloģisko tēvu, dzimumšūnu donoriem, adoptētājiem un surogātmāti, kuru svarīgums mainās atkarībā no individuālās situācijas, nosakot dažādu interešu līdzsvaru.

- **Ieteikums.** Lai precīzi tiesiski regulētu bērna interešu aizsardzību, īstenojot viņa tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus, ieteicams pārskatīt Lietuvas Republikā pieņemto asistētās apaugļošanas likuma 3. pantu. 3. pants, 10. nodaļa, nosaka minimālos kritērijus un svarīgos iemeslus, taču neapkopo to izsmeļošu sarakstu, kas attiecībā uz asistēto apaugļošanu liedz informāciju sniegt bērnam. Ir iedomājams, ka šāds tiesiskais regulējums veicinātu un palīdzētu bērnam, kas dzimis ar asistētas apaugļošanas palīdzību, pieprasīt savas tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus, un šādu jautājumu risināšanā tiesas atļaujas sniegt šādu informāciju būtu precīzāk noregulētas. Lai aizpildītu likumdošanas tukšumus Lietuvas tiesību sistēmā un uzlabotu bērnu tiesību aizsardzību, ņemot vērā ekspertu ieteikumus, kas attiecas uz asistēto apaugļošanu, ieteicams pārskatīt Lietuvas asistētās apaugļošanas likuma 3. pantu, izveidojot skaidrus kritērijus, kad var dalīties ar attiecīgo informāciju. Tas nozīmētu izveidot "būtisko iemeslu" sarakstu šo atklāsmju izpaušmei, tādējādi veicinot organizētāku un prognozējamāku tiesisko vidi. Šī uzlabotā asistētās apaugļošanas likuma 3. panta versija palīdzētu bērniem saprast viņu izcelsmi un vienkāršotu tiesvedības procesu, piedāvājot tiesniešiem labāku ietvaru, lai pieņemtu lēmumus par informācijas izpaušanas atļaujām.
- **Secinājums:** Starptautiskā līmenī bērna tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus atbalsta ANO Bērnu tiesību konvencija, kas uzsver bērna tiesības zināt un, ja iespējams, tikt rūpēts par viņa vecākiem. Tas izceļ būtisko lomu piekļuvei vecāku identitātes informācijai, lai nodrošinātu bērna labklājību. Tomēr šo tiesību praktiskā īstenošana joprojām ir nepilnīga. Oficiālie ieraksti, piemēram, dzimšanas reģistri, ne vienmēr precīzi atspoguļo bioloģisko vecāku izcelsmi, īpaši gadījumos, kas saistīti ar asistēto reprodukciju. Bioloģisko vecāku anonimitāte bieži nonāk konfliktā ar bērna tiesībām saprast savu izcelsmi, radot sarežģītu tiesisku un ētisku dilemmu. Šādos gadījumos tiesu iestādes bieži spēlē galveno lomu, līdzsvarojot bioloģisko vecāku tiesības uz privātumu un bērna tiesības zināt viņa izcelsmi. Šiem lēmumiem ir dziļa ietekme uz bērna identitāti un spēju veidot nozīmīgas ģimenes attiecības.

- **Ieteikums.** Lai risinātu šīs problēmas, ieteicams grozīt Lietuvas Republikas Civillikuma 3.143 pantu "Tēva atzīšana pirms bērna piedzimšanas". Šim pantam jābūt papildinātam ar skaidru noteikumu par bērna tiesībām zināt savus bioloģiskos vecākus. Ieteicams papildināt likuma tekstu ar jaunu 6. daļu: "Bērnām ir neaizskaramās tiesības zināt savu bioloģisko izcelsmi, tostarp informāciju par saviem bioloģiskajiem vecākiem, neatkarīgi no tā, kā viņu tēva identitāte ir noteikta vai nav (tai skaitā gadījumos, kas saistīti ar asistēto reprodukciju). Šīs tiesības var tikt īstenotas, sasniedzot bērna pilngadību, ja vien likums nenosaka citādi." Tāpat jāpievieno 7. pants: "Informācijai par bioloģiskajiem vecākiem, ja tāda ir pieejama, jābūt reģistrētai un uzglabātai civilajā reģistrā vai citās kompetentajās iestādēs. Informācija par bērna izcelsmi jābūt pieejamai pašam bērnam vai citām personām tikai atbilstoši likumā noteiktajai kārtībai. Kad bērns piedzimis, izmantojot asistētu apaugļošanu vai surogāciju, bioloģiskajiem vecākiem vai personām, kas uzsākušas šos procesus, jāsniedz visa nepieciešamā informācija par bioloģiskajiem vecākiem bērna izcelsmes ierakstu aizpildīšanai." Un 8. pants, kas nosaka, ka "Lietuvas valsts, sadarbojoties ar citu valstu iestādēm, cenšas nodrošināt bērna tiesības saņemt informāciju par saviem bioloģiskajiem vecākiem, ja bērns piedzimis, izmantojot asistētu apaugļošanu vai surogāciju ārzemēs." Grozījumi šajā pantā veicinātu bērna tiesību uz identitāti un bioloģisko izcelsmi īstenošanu, kā to prasa starptautiskie standarti (piemēram, ANO Bērnu tiesību konvencija), kā arī radītu skaidrāku tiesisko pamatu vecāku identitātes datu reģistrēšanai un pieejamībai, ņemot vērā datu aizsardzības prasības.

III. Secinājumi un ieteikumi par bērnu tiesību zināt savus bioloģiskos vecākus praktisku tiesiskā regulējuma izpildē.

- **Secinājums:** Pieaugošā atzīšana bērnu tiesībām identificēt savus bioloģiskos vecākus maina tiesiskos ietvarus visā pasaulē. Šī tiesība, kas ir būtiska personas identitātei, ģenētiskajai labklājībai un personiskajām attiecībām, joprojām rada izaicinājumus, to iekļaujot nacionālajos un starptautiskajos tiesiskajos sistēmās. Tā var nonākt pretrunā gan bioloģisko, gan adoptīvo vecāku privātuma tiesībām. Tiesas, risinot strīdus par bērna un viņa bioloģisko vecāku tiesībām, ne vienmēr dod priekšroku bērna tiesībām zināt savus bioloģiskos vecākus; ir pierādīts, ka priekšroka tiek dota bērna tiesībām zināt savus bioloģiskos vecākus, nevis bioloģisko vecāku tiesībām, tikai gadījumos, kad tas nesabojā bērna labākos intereses. Gadījumos, kas saistīti ar surogātismu, kad bērns ir ģenētiski saistīts tikai ar vienu no vecākiem, tiesa ņem vērā iespējamās bioloģiskās attiecības starp bērnu un tā paredzētajiem vecākiem, pieņemot lēmumus. ECT prakse balstās uz bērna labāko interešu principu. Tā paredz, ka, ja pastāv bioloģiska saikne starp bērnu un vismaz vienu no paredzētajiem vecākiem, tiesa atzīst

tiesisko attiecību starp paredzētajiem vecākiem un bērnu, un šādas attiecības neatzīšana nozīmē bērna tiesību uz privātās dzīves cieņu pārkāpumu saskaņā ar ECPAK 8. pantu.

- **Ieteikums.** Pašlaik surogātisma institūts Lietuvā nav legalizēts, bet ņemot vērā tā izplatību pasaulē un iespējamo attīstību nākotnē, kā arī to, ka jau ir bijuši priekšlikumi legalizēt altruistisko (neatmaksāto) surogātismu Lietuvā, ieteicams skaidri regulēt dzimšanas fakta reģistrēšanu personām, kas dzimušas ar surogātisma palīdzību, pēc precīziem noteikumiem, kas būtu vērsti uz bērna labākajām interesēm un pilnīgi aizsargātu bērna tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus.
- **Secinājums:** Tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus ir atļautas vai ierobežotas bērniem, kas dzimuši, izmantojot asistēto apaugļošanu, vairāk vai mazāk drastiski, atkarībā no katras valsts pieņemtajiem likumiem, kas regulē šo institūtu. Gametu ziedošanas anonimitāte pārkāpj bērna tiesības uz identitāti, kas ietver viņa tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus, un tāpēc valstu argumentus, kas balstās uz aizdomās turētās anonimitātes absolūto raksturu, vajadzētu noraidīt. Adoptēta bērna tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus nav absolūtas un tās jāizlīdzina ar citu personu tiesībām, piemēram, sievietes tiesībām dzemdēt anonīmi. Lai gan sieviete var dzemdēt anonīmi gan Itālijā, gan Francijā, salīdzinot gadījumus, kas balstīti uz to pašu pamatu, ECT pieņēma dažādus lēmumus. ECT atzina, ka Itālija, atšķirībā no Francijas, neizdarīja interešu līdzsvaru un tādējādi pārkāpa vērtēšanas sliksni. Mātes tiesības uz anonimitāti, kas ir neatgriezeniskas un absolūtas, novērš bērna prasību saņemt informāciju par viņa bioloģiskajiem vecākiem. Jāatzīmē arī tas, ka tiesas reti izmanto savu varu, lai atvērtu adoptēšanas ierakstus, kad adoptētāji pieprasa atklāt informāciju par viņu bioloģiskajiem vecākiem medicīnisku iemeslu dēļ.
- **Ieteikums.**
- **Secinājums:** Saskaņā ar ekspertiem, kas piedalījās pusstrukturētajā interviju pētījumā, bērnu tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus tiek deklarētas, bet šī tiesība bieži tiek atzīta ar noteiktiem ierobežojumiem, nosakot, ka tā tiek īstenota "cik vien iespējams", un atstājot iespēju tiesām, pieņemot lēmumus šajā jautājumā, individuāli noteikt zināšanu iespējas robežas. Sistematizēti pētījuma rezultāti parādīja, ka eksperti, kas piedalījās pusstrukturētajā interviju pētījumā, identificēja galvenās problēmas, kas saistītas ar bērna tiesībām zināt savus bioloģiskos vecākus, piemēram: informācijas trūkums, nevēlēšanās sazināties un bioloģiskie vecāki, kuri vēlas slēpt savu identitāti, rada šauru vietu problēmas risināšanā. Pēc pusstrukturētās intervijas rezultātu sistematizēšanas un apkopošanas kļuva skaidrs, ka eksperti uzskata, ka, lai nodrošinātu bērna tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus, ir nepieciešami uzlabojumi pašreizējā tiesiskajā regulējumā, piemēram, būtu

piemēroti veikt papildinājumus Lietuvas Civillikumā un Lietuvas Republikas Asistētās Aupaugļošanas likumā.

- **Ieteikums.** Lai pēc iespējas optimālāk īstenotu bērnu tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus, tiek ieteikts precizēt Lietuvas Civillikuma 3.221. pantu, nenosakot konkrēta bērna vecumu, kas meklē informāciju par adoptēšanu, un formulējot to šādi: "katram bērnam, neatkarīgi no viņa vecuma, kā arī bijušajiem tuviem radniekiem pēc izcelsmes vai citām personām var sniegt informāciju par adoptēšanu, ja šī informācija ir nepieciešama bērna, viņa tuvu radnieku vai citu personu veselībai vai citiem svarīgiem iemesliem." Šī modifikācija garantētu, ka informācijas sniegšana tiek pārvaldīta ar nepieciešamo pielāgojamību, lai apmierinātu dažādas personīgās situācijas, tādējādi uzlabojot bērna tiesības uz personisko veselību un ģimenes apzināšanos, neveidojot nevajadzīgus šķēršļus. Lai atrisinātu pētījuma laikā ekspertu izvirzīto problēmu par bioloģisko vecāku informācijas trūkumu, ieteicams izstrādāt centralizētu reģistru vai datubāzi, kas droši uzglabā informāciju par bioloģisko izcelsmi, kas būtu pieejama bērniem, sasniedzot noteiktu vecumu vai noteiktos apstākļos.
- **Secinājums:** Šajā darbā tika uzdots jautājums par to, kuru tiesības ir svarīgākas: bērna tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus vai bioloģisko vecāku tiesības palikt anonīmiem. Pamatojoties uz zinātnisko pētījumu likumiem un ekspertiem, kas piedalījās intervijā, mēs nevaram pieeet pie šī jautājuma viennozīmīgi, jo gan bērna tiesības zināt savus bioloģiskos vecākus, gan bioloģisko vecāku tiesības palikt anonīmiem ir stipri juridiski pamati un ētiskas sekas. Bērna tiesības zināt savu izcelsmi ir saistītas ar bērna identitātes veidošanos, viņa psiholoģisko labklājību un iespēju iegūt medicīnisku informāciju, kas var būt svarīga viņa veselībai un dzīves kvalitātei. Savukārt bioloģisko vecāku tiesības uz anonimitāti balstās uz viņu privāto interešu aizsardzību, brīvprātīgu izvēli un iespēju izvairīties no sociālām, emocionālām vai juridiskām problēmām.
- **Ieteikums.** Lai īstenotu bērna tiesības zināt savu izcelsmi, tiek ierosināts papildināt Lietuvas Republikas Veselības sistēmas likumu ar jaunu pantu, kas paredz, ka "Asistētās aupaugļošanas un surogātisma gadījumā bioloģisko vecāku medicīniskie dati, kas var būt nozīmīgi bērna veselībai, jāievada aizsargātā datu reģistrā. Šie dati ir pieejami pieaugušajam bērnam, ievērojot datu aizsardzības prasības." Personas tiesības uz anonimitāti asistētās aupaugļošanas vai surogātisma procesā var tikt ierobežotas tikai tik lielā mērā, cik nepieciešams, lai aizsargātu bērna tiesības zināt savu izcelsmi."
- **Ieteikums.** Tiek ierosināts pievienot Lietuvas Asistētās aupaugļošanas likuma 12. pantā šādu tekstu: "Kad tiek izmantots donora ģenētiskais materiāls asistētās aupaugļošanas procesā, donori var pieprasīt

anonimitāti, bet viņiem jāpiekrīt sniegt pamata medicīnisko informāciju (piemēram, iedzimtu slimību vēsturi), kas tiks uzglabāta un būs pieejama pieaugušajam bērnam. Donora anonimitāte var tikt atcelta, ja bērns, sasniedzot pilngadību, pieprasa atklāt informāciju par bioloģiskajiem vecākiem, un tas nesaskan ar donora juridiskajām interesēm, kas tiks vērtētas tiesā."

- **Ieteikums.** Ierosināmās izmaiņas vai papildinājumi Lietuvas Republikas Bērnu tiesību aizsardzības likuma pamatos: papildināt 7. pantu "Bērna tiesības uz vecākiem". Pašreizējais šī panta teksts "Katram bērnam ir iekšēja tiesība būt tēvam un mātei" tiek ierosināts papildināt ar jaunu punktu: "Bērnam ir tiesības uz...".